

اسطوره واسطوره شناسی
به ژرژ دومزیل
.....
به محمد . . . مور مطلق
به روزگار پور

The Myth & Mythology
to Georges Dumézil
Balma Namvar Motlagh
Bahrooz Avazpour

اسطوره و اسطوره‌شناسی نزد ژرژ دومزیل/ بهمن نامور مطلق/ بهروز عوض‌پور/

چاپ اول/ ۱۳۹۵/ تبریز/ ۱۱۰۰ نسخه/ چاپ میهن/

مجموعه اسطوره‌شناسی ها/ کتاب ۳/ ژرژ دومزیل/ زیر نظر بهمن نامور مطلق/

اسطوح ویرایش: ب، ۱/

قطع رقعی، ۲۳۲ صفحه/ب نازنین/۱۲ کاغذ ۷۰ گرمی/مازندران/

شابک: ۴-۲۱-۷۶۹۷-۶۰۰-۹۷۸/

مدیر هنری و طراح گرافیک: ارسلان آقاخانی/

دفتر مرکزی: خیابان چای‌کنار، به طرف آبرسان، نرسیده به پل سنگی، جنب ساختمان کوثر/

پلاک ۲۵۵/ طبقه دوم/ تلفن: ۰۴۱-۳۳۳۶۴۴۳۸/

آرگاه نشر: ابتدای جاده ایدم، کوچه ی سیلو، پلاک ۳۳۶/ تلفن: ۰۴۱-۳۴۷۸۱۹۷۰/

www.mugham-pub.com/

info@mugham-pub.com/

حق چاپ برای نشر موغام محفوظ است.

قیمت: ۱۸۰۰ تومان

نسخه ی الکترونیک این کتاب در fidibo.com در دسترس است.

📌 telegram.me/mughampub 📷 mugham.pub

سرشناسه: نامور مطلق، بهمن، ۱۳۴۱ -

عنوان و نام پدیدآور: اسطوره و اسطوره‌شناسی

نزد ژرژ دومزیل/ بهمن نامور مطلق، بهروز عوض‌پور،

مشخصات نشر: تبریز: انتشارات موغام، ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری: ۲۳۲ص، مصور: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ سانتی‌متر

فروخت: مجموعه اسطوره‌شناسی ها، کتاب ۳.

شابک: ۴-۲۱-۷۶۹۷-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: نماید.

موضوع: دومزیل، ژرژ، ۱۸۹۸ - ۱۹۸۶ م. --

دیدگاه درباره اسطوره‌شناسی

موضوع: اسطوره‌شناسی -- تاریخ و نقد

شناسه افزوده: عوض‌پور، بهروز، ۱۳۵۸ -

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵: ۲۹/د ۳۳۰/۶ BL3

رده بندی دیویی: ۲۰۱۳۰۹۲

شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۱۳۹۲۸

فهرست

پیشگفتار.....	۱
بخش نخست: سه خصیت علم: ژرژ دومزیل و شکل گیری آن.....	۵
از ابتدا تا ۱۹۳۰: برهه‌ی پررغش علمی و شناسانه.....	۱۲
از ۱۹۳۰ تا ۱۹۴۰: برهه‌ی شک و تردید.....	۱۵
از ۱۹۴۰ تا انتها: برهه‌ی پژوهش‌های کنش‌شناسانه.....	۱۷
دومزیل، ساختار و ساختارگرایی.....	۱۹
بخش دوم: اسطوره‌شناسی کنش‌گرای ژرژ دومزیل و رسکای کنش‌گرای آن.....	۲۵
مقدمه.....	۲۶
اسطوره‌شناسی تطبیقی.....	۳۵
شیوه‌ی واژه‌گرا.....	۴۹
شیوه‌ی متن‌گرا.....	۵۲
اسطوره‌شناسی تطبیقی کنش‌گرا.....	۵۴
تکوین اسطوره‌شناسی تطبیقی کنش‌گرا.....	۶۰

۶۴	تثبیت خدایان سه گانه در نزد هندیان باستان
۷۰	تثبیت خدایان سه گانه در نزد اقوام هندواروپایی
۷۷	تثبیت کنش های سه گانه
۸۳	تثبیت کنش های سه گانه در روایات اسطوره های اقوام هندواروپایی
۱۰۲	پس از دیزیل
۱۱۰	نقد اسطوره شناسی تطبیقی کنش گرا
۱۱۴	نتیجه
۱۲۱	بخش سوم: نمونه های کاربردی
۱۲۵	قسمت نخست: اسطوره های هند (پورا)
۱۳۶	قسمت دوم: اسطوره های ایرانی (نمونه جمعی)
۱۵۰	قسمت سوم: اسطوره های یونانی (قضاوت پاروس)
۱۶۵	قسمت چهارم: اسطوره های لاتینی (چرخه های سلتی)
۱۸۰	قسمت پنجم: اسطوره های ژرمنی (پسران مانوس)
۱۸۷	توضیحات تصاویر
۲۰۵	نمایه
۲۲۵	کتابنامه

پیش‌گفتار

شاید این پرسش برای هر مخاطب آشنا به اسطوره‌شناسی و یا اساساً روش‌شناسی در مفهوم عام آن مطرح باشد که چرا ما ساکنان قرن بیستم و یکم باید به زندگی و نظریه‌ی خاصی پرداختیم که به قرن بیستم تعلق دارد؟ چرا با وجود ده‌ها نظریه‌ی گوناگونی که در این فاصله‌ی زمانی شکل گرفته‌اند لازم است به نظریه‌ی شخصیتی مانند دومزیل یا کمبل و یا فرای مشغول شویم؟ آیا به این دلیل که نظریه‌های یاد شده بخشی از تاریخ اسطوره‌شناسی تلقی می‌شوند و هر جامعه‌ای باید آن‌ها را بشناسد تا دچار شک و نقصان تاریخی در این حوزه نشود؟ شکافی که می‌تواند همواره پژوهش در این حوزه را دستخوش نارسایی‌های بنیادین کند. یا از این که این نظریه‌ها هنوز هم قابل استفاده هستند و می‌توان در برخی از پژوهش‌های اسطوره‌ای روش‌های یاد شده را به کار برد؟ پاسخ کامل این پرسش‌ها دست کم در مورد ژرژ دومزیل مشخص نمی‌شود. آثاری که به این شخصیت و نظرات وی به طور تالیفی، گسترده و عریضی پردازند، بدیهی است این مهم به خصوص هنگامی بیشتر روشن می‌شود که در بررسی بر روی آثار معاصر مورد سنجش قرار گیرد.

گفتنی است که ژرژ دومزیل شخصیتی چند وجهی دارد و از زمان معقان بزرگ به شمار می‌آید. وی زبان‌شناس، اسطوره‌شناس، و محقق ادیان و تمدن‌هاست، به ویژه ادیان و تمدن‌های هندواروپایی. البته مهم‌ترین ویژگی علمی دومزیل اسطوره‌شناسی وی است. او یکی از برجسته‌ترین اسطوره‌شناسان قرن بیستم و به طور کلی تاریخ دانش اسطوره‌شناسی به حساب می‌آید که تاثیر عمیقی بر این دانش به ویژه بر اسطوره‌شناسی تطبیقی به جای گذاشته است. نظریه‌ی کنش‌گرایانه‌ی وی به خصوص کنش‌های سه‌گانه در جوامع هندواروپایی موجب

دگرگونی‌های بنیادین در عرصه‌ی این دانش شد. دومی‌ل با ارائه‌ی این نظریه دانش اسطوره‌شناسی را از فیلولوژی مستقل کرد و توانست این دانش را از بن‌بست‌های نظری بزرگی که دچار شده بود خارج کند. این نظریه بر سه‌گانه‌ی کنش‌های این جوامع یعنی شهریار، سلحشوری و پیشه‌وری استوار گردیده است.

نظریه‌ی کنش‌های سه‌گانه برای تحقیق در مورد جوامع نخستین هندواروپایی ط‌احی شده است. با این روش تعدادی از آثار ادبی و هنری که تا قبل از آن روش مناسبی برای تحقیق نداشتند مطالعه گردیدند. هنوز نیز جوامع باستانی هندواروپایی به عنوان پیکره‌های اصلی مطالعات این نظریه و روش تلقی می‌گردند. آثار ادبی و هنری، همچنین حکمی و سیاسی این اقوام که بخش گسترده‌ای از آثار تاریخی و باستانی جامعه‌ی بشری را به خود اختصاص می‌دهند با این نظریه مورد مطالعه قرار می‌گیرند. با این حال جوامع کنونی این تمدن‌ها نیز با توجه به نسبتی که با گذشته دارند، ویش برقرار می‌کنند، می‌توانند مورد توجه این رویکرد قرار گیرند. نیاز به تمییز ندارد که هر چه این جوامع اصالت خویش را بیش‌تر حفظ کرده باشند، بیش‌تر مورد مطالعه این مطالعات خواهند بود. این کتاب تلاش کرده است تا نمونه‌هایی را برای این کاربرد مورد توجه قرار دهد.

گفتنی است که اسطوره‌شناسی پس از ماکس مولر و نظریه‌ی وی تا مدت‌ها نتوانست خود را تغییر داده و توسعه بخشد چرا که بیش از حد مغلوب این اندیشمند و نظریه‌پرداز بزرگ قرار داشت. به جای این‌که دیگر مولر توانست نه فقط رقبای معاصر خویش بلکه رقبای نسل پس از خود را نیز سرعوب کند. در واقع، پس از مولر کشفیات و نظریه‌های تازه عرصه‌ی دانش‌های گوناگون را دستخوش تغییر قرار داده بود در حالی که اسطوره‌شناسی همان سیقتی فیلولوژی مولری باقی مانده بود. و این همه در حالی بود که دست‌اندرهای زبان‌شناسی سوسوری بسیاری از اصول فیلولوژی را به چالش کشیده و ارزش آن‌ها را مورد انکار قرار می‌داد. دومی‌ل از کسانی بود که پس از مقاومت‌های زیاد این بلاخره متوجه شد که پارادایم نوین - شکل گرفته بر اساس زبان‌شناسی سوسوری - اجتناب‌ناپذیر است و نقدهایش را نمی‌توان نادیده گرفت. و همین آگاهی به دستاوردهای تازه و پی بردن به ضعف‌های نظریه‌های گذشته بود که دومی‌ل را به تأمل واداشت. تأملاتی که رفته رفته به ثمر نشستند و راه و روشی نو را پیش

پای نه فقط این محقق بلکه همه‌ی محققان این عرصه قرار دادند.

همچنین باید اضافه کرد که مطالعه‌ی اندیشه و آراء ژرژ دومزیل فقط مطالعه‌ی یک اسطوره‌شناس بزرگ و تجلیل از پژوهش‌های علمی وی نیست بلکه تجلیل از اراده‌ی علمی شخصیتی کم‌نظیر است. اراده‌ای که موجب می‌شود تا انسانیت گام‌های خویش را به سوی توسعه و پیشرفت طی کند. انسانی که بارها به زمین می‌نوردد، بلند می‌شود و بالاخره علت زمین خوردن را می‌کاود و می‌یابد و پس راه برون رفت آن را می‌جوید و نه فقط خود بلکه یک دانش، یک بخش از معرفت را از بن‌بست خارج می‌کند. خواندن زندگی و شرح آراء این بزرگان فقط برای یادگیری چند نظریه‌ی بزرگ در حوزه‌ی اسطوره‌شناسی نیست بلکه آشنایی با روش و منشی است که منجر به شکل‌گیری نظریه‌ها می‌شود. و ما بیش از نظریه‌ها، چگونگی شکل‌گیری نظریه‌ها نیازمندیم تا بتوانیم دانشگاهی نظریه‌پرداز بنا کرده و اندیشه‌دانی مولف تربیت کنیم.

دومزیل رساله‌ی دکتریش را بر نظر آنتوان میه زبان‌شناس معروف آن دوره با عنوان «ضیافت جاودانه» به چشم تطفلی در اسطوره‌های هندواروپایی گذراند. این رساله به دلیل این که نتوانسته بود از دستاوردهای تازه‌ی زبان‌شناسی و همچنین دانش استادش بهره‌ی کافی ببرد مورد استقبال قرار نگرفت. برعکس توسط میه و برخی از محققان جوان زبان‌شناسی طرد شد. و همراه با این اثر و نظریه خود ژرژ دومزیل نیز از کانون‌های تأثیر علمی طرد گردید. وی مجبور شد به ترکیه عزیمت کند و مدتی به عنوان مدرس در آن‌جا اقامت گزیند. اما همین دوری و سپس بازگشت مجدد به فرانسه و مقایسه ساعات خود با نظرات نوین بود که وی را به تأمل واداشته و مجبور کرد در رویکرد و روش اسطوره‌ای خویش تجدید نظر بکند.

دلیل دیگری که می‌تواند مطالعه‌ی نظریه و حتی شخصیت ژرژ دومزیل را توجیه کند همانا توجه این محقق برجسته به جهان اسطوره‌های ایرانی است. ژرژ دومزیل توجه ویژه‌ای به اسطوره‌های هندوایرانی داشت و کتاب‌هایی ویژه در مورد اسطوره‌های ایرانی نوشت که یکی از مهم‌ترین آن‌ها عبارت است از «بررسی اسطوره‌ی کاووس در اساطیر ایرانی و هندی». در حقیقت، تمدن ایرانی به عنوان یکی از تمدن‌های هندواروپایی پیکر مناسبی برای پژوهش‌های کنش‌گرایانه‌ی

ژرژ دومزیل به شمار می‌رود. سه‌گانه‌های ایرانی مانند سه وجوه نیکی در دین زرتشت، سه بیم داریوش در کتیبه بیستون، سه منش متفاوت پسران فریدون، سه شیوهی متفاوت در پزشکی سنتی و بسیاری دیگر موضوعاتی هستند که می‌توان آن‌ها را با رویکرد کنش‌گرایانه‌ی دومزیلی مورد مطالعه قرار داد. کوتاه سخن این‌که مطالعه‌ی شخصیت و نظریه‌ی ژرژ دومزیل هم به خاطر ایران‌شناسی و به‌طور کلی‌تر به‌طور عام به خاطر نظریه‌شناسی و روش‌شناسی، نه فقط لازم بلکه در برخی موارد ضروری به نظر می‌رسد.

ناگفته نماند که ژرژ دومزیل پیش‌تر به لطف تعداد معدودی از محققان مانند بهمن سرکراتی، طاهر ستاری، مهدی باقی، شیرین مختاریان و بهار مختاریان به جامعه‌ی ایران‌شناسانده شده است. اما، بیش‌تر این تحقیقات به ترجمه‌هایی از آثار این محقق فرانسوی باز می‌گردد نه تألیفی بنیادین در جهت تبیین روش و نظریه‌ی او. امید است کتاب حاضر اقدامی تازه و جدی برای شناساندن بیش‌تر ژرژ دومزیل به جامعه‌ی علمی ایران محسوب گردد و با این کتاب جامعه‌ی علمی در ایران یک گام دیگر به سوی آشنایی در حوزه‌ی دانش اسطوره‌شناسی بردارند.